

BUITEN

8^E JAARGANG N^O. 42.

ZATERDAG 17 OCTOBER 1914.

MECHELEN. DE ST. ROMBOUTSKERK EN HET STADHUIS VÓÓR DEN OORLOG.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE WET DER WOUDE, DOOR JAMES B. HENDRYX (7) BLZ. 498
 OM EN BIJ DEN OORLOG, I, DOOR MR. L. H. J. LAMBERTS
 HURRELBRINCK. BLZ. 499 EN 506
 MECHELEN, DOOR J. A. D. L., GEÏLLUSTREERD BLZ. 487, 500—503
 DE KUNST OM DE KUNST, SLOT, DOOR HESSEL JONGSMA BLZ. 502
 HET DINETTEL, DOOR K. SIDERIUS, GEÏLLUSTREERD . . . 504
 HET BELEG VAN ANTWERPEN IN 1584-85, DOOR S. VAN
 PRAAG. BLZ. 504—505
 HAVER, DOOR B., GEÏLLUSTREERD BLZ. 506—507
 DE DUITSCHERS IN ST. AMAND. ILLUSTRATIE. BLZ. 508
 DENDERMONDE EN HET LIED DER VIER HEEMSKINDEREN,
 DOOR L. „ 508

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers **Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten.”** Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's. Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

DE WET DER WOUDE

door JAMES B. HENDRYX.

(7) (Geautoriseerde vertaling.)

HOOFDSTUK XI.

HAAR plotselinge uitbarsting van woede verdween weder even spoedig als ze opgekomen was, en haar stem beefde, toen ze twee tranen wegwischte en zei: „En — en ik vind 't min van je — dat je 't probeert, me voor den gek te houden. Wa-arom heb je me dan getrouwd als je dacht dat ik zou flauwvallen elke' keer as 't er naar uitziet of er sneeuw zal kommen?” Zich niet storend aan het bijzijn van Pierre, nam Shane haar in zijn armen en kuste haar herhaaldelijk, terwijl hij fluisterde:

„Waarachtig, kind, ik wou je niet voor den gek houen. Ik wist wel, dat je 't te een of anderen tijd zou merken. Ik dacht, dat je je d'r ongerust over zou maken, en daarom hield ik 't maar zoolang mogelijk voor je verborgen. Toe kind, huil nou niet! Je heb' gelijk, ik zou je niet voor den gek kunnen houen, al wou ik — wat ik niet wil. 't Is zooals je zeg', d'r komt sneeuw, en 'n hoop ook; wat we morgen afleggen, is meegenomen, moet je maar zeggen, en makkelijk zal 't niet gaan, maar gevaar is er niet bij, met de rivier naast ons. Kom, laten we zien dat we verder kommen. Hoe verder hoe beter”.

De kronkelende rivier volgende, trokken ze snel noordwaarts. De lucht was vervuld van een lichten nevel, waardoor de schuinvallende zonnestralen van de dalende zon slechts flauwtjes heenbraken. Langzamerhand verdichtte zich de nevel, totdat de geheele lucht overtoegen was van een zwaar, grijs floers, dat beweegloos boven hen hing.

De temperatuur was tot een eindje boven het vriespunt gerezen, en tegen drieën verschenen de eerste sneeuwvlokken tegen den donkeren achtergrond der pijnboomen. Al sneller en sneller kwamen ze, totdat de geheele wereld één panorama was van dansende, veerachtig wit. Voor hen uit was het alsof Pierre zich een weg boorde door de wirrelende massa. Slechts de evenwijdige wal aan weerszijden van de smalle rivier zeide hen, dat de honden nog steeds het spoor hadden.

Kitty zwogde geregeld door, met gebogen hoofd en de oogen gericht op de achterpunten van Shane's sneeuwschoenen, die eentonige regelmaat verschenen en vervolgens weder verdwenen in de zachte sneeuw. Van haar positie in de achterhoede, kon zij de honden niet langer zien. Door de sneeuw en de snelvallende duisternis bereikte de stem van den masties haar als gedempt, als door een muur, „Hi, hi, chokee, chokee!”

Zij wenschte, dat ze al gingen kampeeren. Zij hadden snel

gereisd, en hoewel ze gewoon was aan lange afstanden op sneeuwschoenen, begon ze toch moe te worden. En wat het nóg moeilijker voor haar maakte, was, dat de lichte, losse sneeuw telkens haar schoenen overstelpte, zoodat haar loopers er telkens diep inschoten en haakten, wat zeer pijnlijk was voor haar enkels. Ook begon de sneeuw, nu de temperatuur weder begon te dalen, te pakken, en tot harde kluiten te bevriezen onder haar voeten.

Iedere schrede deed haar pijn; de dunne, soepele hertsleeren mocassins beschermden haar gekneusde voetzolen maar zeer onvoldoende. Verscheidene malen was ze op het punt stil te houden om de ijsklompen eraf te slaan, doch vrees, het spoor te verliezen, en visioenen van de oude Indiaansche vrouw en van Sam Hart's „jongste op drie na”, schrikten haar af. „Ik móét 't volhouden. Ik móét”, zei ze al maar bij zichzelf, terwijl zij koppig voortploeterde. „Ik val er nog liever dood bij neer, eer ik het Shane laat merken. Als hij dacht dat ik moe was, zou hij gaan kampeeren, vóór 't tijd was, en zou hij denken, dat ik per slot van rekening toch maar een chechacko was. Hij mag nooit merken, dat ik niet moedig ben, maar in werkelijkheid ben ik een lafaard. Ik ben bang voor treinen, en bang om het spoor bijster te worden, en bang voor wolven — ik zou wel kunnen huilen, m'n voeten en enkels doen zoo'n pijn, en ik ben zoo moe”.

Juist toen ze dacht het niet langer te kunnen uithouden, haakte de neus van haar sneeuwschoenen plotseling achter iets hards, en ze viel zwaar voorover. Op het zelfde oogenblik schoot een sterke arm toe en greep haar, en toen ze opkeek, keek ze in het vriendelijke gezicht van haar man.

„Zoo waarachtig as jij geen taaie ben', kind; 'n echte lederkous ben je”. Zijn stem trilde van bewondering. Al had hij ook weet wat gezegd, niets kon haar zoeter in de ooren geklonken hebben dan deze woorden: „je ben' 'n echte lederkous”. Shane zelf had dit gezegd en hij meende het. Zij was nu de gelijke van haar man en van de vergrijsde mannen uit het noorden.

Zij wóonde niet alleen maar in het noorden, doch behóórde er toe. „We zullen hier in de luwte kampeeren, maat”, zei hij, terwijl hij haar hielp haar evenwicht te herkrijgen.

De sneeuw was spoedig weggeschraapt, en weldra zond een goed vuur 'n vonkenregen omhoog, terwijl de kurkdroke pijn-takken knetterden en knapperden. Het zeil werd handig gespannen bij wijze van tent over de stronken van de gevallen jonge boomen, en de hoeken werden bevracht met massa's sneeuw, om ze voor opwaaien te behoeden. Er werden dekens en kleeren op den vloer gelegd, en weldra vervulde de geur van koffie en spek de lucht. Toen ze gegeten hadden, gingen ze voor de tentopening zitten kijken naar het warrelen van de sneeuwvlokken om het vuur.

„O, ik vind dit heerlijk! De sneeuw en het vuur, 't spek en de koffie, en de warme dekens. Ja, en zelfs jou ouwe stinkende pijp, al komt de rook dan ook in m'n oogen”. Shane glimlachte tegen zijn vrouw, die knusjes aangedrongen lag tegen zijn pijjekker.

„Nou, voor 'n keer kan 't wel, maar 't is zwaar en vermoeiend werk. As ik jou was, zou ik me liever in m'n dekens wikkelen, want we hebben nog twee lastige dagen voor ons, vóór we ons huis bereiken”. En toen tegen den masties: „Ga jij nou maar maffen, dan hou ik het vuur tot twee uur an”. Kitty viel hem in de rede:

„Ik wil vannacht ook mijn beurt aan het vuur hebben”.

„Nee, dat zul je vast niet. Ga nou maar slapen, dan ben je morgen weer frisch voor wat t'r komt”.

„Kijk me 's an, Shane”. Hij deed dit, en zag, dat haar oogen vol tranen stonden.

„Je zei eerst, dat ik 'n taaie was. Ik dacht dat je 't meende en ik was al zoo trotsch en gelukkig, dat ik m'n moeheid vergat; maar je meende 't niet. Je denkt, dat ik tòch maar 'n meisje ben', en-en-”

„Je bèn 'n flinkerd, dat is zoo vast as wat”, herhaalde Shane.

„Pierre, ik zal je om twaalf uur roepen. Jij roep' mijn vrouw hier om vier — en denk t'r om dat je genoeg hout klaar heb'.”

Het leek Kitty toe, dat ze nog nauwelijks haar oogen gesloten had, toen ze gewekt werd, doordat er iets aan haar deken trok. „Vier uur, jouw beurt voor vuur. Goed aan 't branden houen. Wolf, hij niet bang. Te veel ongre”. Zij keek op, en zag den masties zich over haar buigen. En daarna fluisterde hij met een steelschen blik naar haar man: „Missy Kitty, jij gaat slaap. Mij wakker blijf. Hij denk jij voor vuur zorg. Wij hem voor den gek hou”.

„Nee, nee, Pierre, dat is niet eerlijk; en bovendien, ik wil het doen. Ga jij nu slapen; je zult 'n zware dag hebben an de slee”. Zij kroop uit haar deken, en, na deze op Indiaaansche manier om zich heen te hebben geslagen, ging zij bij het vuur zitten. Spoedig zeide haar het zware ademen, dat de beide mannen de slaap der uitputting sliepen.

Het sneeuwde nog steeds. Er was veel wind gekomen, en de sneeuw kwam in schuine strepen neerschieten en siste in het vuur. Van tijd tot tijd wierp zij er een stuk hout op van den stapel aan haar elleboog, en de vonken, inplaats van omhoog te gaan, vlogen horizontaal weg over de sneeuwvade en verloren zich tusschen de boomen. Als de wind even omschoot, kwam de rook op haar aan en vulde haar oogen en longen, tot ze pijn deden.

Kitty was dol-gelukkig, terwijl ze daar in het vuur zat te staren en luisterde naar het spookachtige, droevige huilen van den wind door de toppen der pijnen. Deze mannen vertrouwden haar — zooals ze het geen chechacko zouden gedaan hebben — hun leven toe. Dat was de krachtproef. Zij had haar naam verdiend. Ze was niet langer een meisje om te liefkoozen en lief tegen te zijn;

haar nuttigheidsfeer was niet langer beperkt tot het aannaaien van knopen en het beslechten van de twisten der kleine O'Sheas.

Wat gaf ze erom, of ze al stukjes sneeuw in haar hals moest stoppen om wakker te blijven? Of haar oogen en longen al rauw waren van de bijtende rook? Of haar enkels en voeten al pijn deden? Wat konden haar al deze ongemakken schelen?

Met het aanbreeken van den dag hervatten zij hun tocht tegen den storm in. De jachtsneeuw striemde hunne gezichten. De beide mannen gingen voor de honden uit, en baanden het spoor door de losse sneeuw, die de korst bedekte. Shane en Pierre gingen om beurten een tijd aan 't trekhout. Dat was langzaam en vervelend werk, en talloze malen bleef de slede steken, wat de vereenigde pogingen van het drietal vereischte om hem er weder uit te krijgen.

Duim voor duim gronds moesten ze bevechten op hun tocht noordwaarts, waarbij ze de talloze kronkelingen van de Little Porcupine volgden. Dien nacht kampeerden ze, pijnlijk in al hun leden, en met gezichten die brandden van den wind en het snerpen van de sneeuw, op slechts acht mijlen van hun vorige kampplaats. En weder, niettegenstaande het protest der mannen, werd de wacht in drie gelijke tijden verdeeld. Gedurende den nacht hield het op met sneeuwen, doch er bleef een stijve bries waaien, die dikke, gebroken wolkenmassas in eendlooze processie voor zich uitdreef. Hierop volgde wederom een dag van zwaren arbeid en doodelijke vermoeidheid. De wind, die op hen instormde, over een vlakke van meer dan duizend mijlen van bevroren naargeestigheid, werd steeds doordringender. De sneeuw werd vaster, en maakte het baanbreken steeds moeilijker.

De inspanning begon zich te doen gevoelen, en zelfs de honden reageerden minder vlug op de bevelen van den masties. Tevergeefs trachtte Shane Kitty ertoe te bewegen in de slee plaats te nemen; ze konden de lading immers wel „cacheeren”, op een beetje leeftocht na, en dan zou ze zich kunnen wikkelen in dekens en kleeren en wakker worden in haar eigen huis. Zij weigerde hardnekkig, en voerde aan, dat zij zelfs zonder lading minder hard zouden opschieten, daar er een baanbreker minder zou zijn, en ze wenschte thuis te komen.

Thuis — nooit had ze beseft, wat dat ééne kleiné woordje inhield.

Zij probeerde er zich in te denken hoe het aanvoelde om aan beide kanten tegelijk warm te zijn, en om in een echt bed te slapen. Zij vroeg zich af of haar spieren wel ooit weer zouden ophouden pijn te doen, en of de menschen wel eens iets anders deden dan hondensleden uit de sneeuw te werken, en eendlooze kronkelingen van een rivier te volgen.

Toen de namiddag ten einde liep, voelde ze, dat de koude haar begon te verstijven en ongevoelig te maken. Het was haar of nu niets er meer op aan kwam, de spierpijnen werden minder, en ze was zich dof en vagelijk bewust, dat dit zoo was. Shane keek over zijn schouder naar haar om, en zei: „Nog één bocht!” en verhaastte toen den pas.

„Nog één bocht”, dacht ze; wat bedoelde hij? Natuurlijk was er nog een bocht. Er waren altijd weer nieuwe bochten. Het was zeker een grap. Nogal 'n aardige grap, vond ze — nogal goed gedacht. Zij vroeg zich af, of hij hem zelf bedacht zou hebben, of dat iemand hem verteld had, in elk geval was het grappig en ze moest er om lachen.

De wind, die vrij spel had op de opgehakte plaats, had de sneeuw hoog opgewaaid, tot stapels hier en daar. En daartusschen lag de harde korst, en toen de honden den harden ondergrond onder zich voelden, trokken zij met vernieuwden moed aan. Zij passeerden Kitty, die werktuigelijk haar plaats achter de slee innam. Zij vroeg zich vagelijk af, of ze misschien in dat huis zouden halthouden. Ze hoopte het maar. Shane wachtte haar aan de deur; het lamplicht verlichtte de sneeuw overal om hen heen, het zag er gezellig en warmtegevend uit.

„Kom, Kitty, kind, ik heb je sneeuwschoenen in 'n wip uit, en dan ben je zóó warm en kun je je bekomst eten aan goeje kost”.

Zij hield voor de deur stil, en was er zich van bewust, dat hij peuterde aan de riemen van haar sneeuwschoenen.

„Zie je, hier heb je nou je huis, kant en klaar, kind”. Zij volgde hem een kamer binnen, waar reeds een helder vuur de schoorsteen inloede.

„'t Is hier in een ommezien warm. 't Is 't best-gebouwde huis van het land en hier wonen we nou”.

Wonen? Plotseling beseft ze, dat dit háár huis was — haar eigen tehuis. Ze ontwaakte uit haar verdooving, de kamer draaide voor haar rond, en ze zou in zwijm en op den grond gevallen zijn, indien Shane haar niet opgevangen en naar bed gedragen had. Terwijl Pierre wat sneeuw smolt, trok Shane haar mocassins en wanten uit, en wreef stevig haar voeten en handen. Na veel wrijven en plassen met water in haar gezicht, opende Kitty langzaam de oogen en glimlachte tegen haar man, die een kopje klare brandewijn aan haar lippen hield. Zij hijgde naar adem en stikte bijna toen het brandende vocht door haar keel gleeed.

„Met 'n paar minuten ben je weer klaar, kind”, riep hij. „Pierre en ik zullen 't avondeten wel klaar zetten. Blijf jij dus maar waar je bent”. Een half uur later keek Kennedy eens uit de keuken naar binnen.

„'t Eten is klaar”, riep hij. Toen hij geen antwoord kreeg, ging hij zachtjes naar het bed. Kitty lag onder de dekens, en sliep als een roos. Terwijl hij daar naar haar stond te kijken, bewoog zij zich onrustig in haar slaap, en mompelde: „Je bent 'n flinker”. Shane glimlachte terwijl hij zich bukte en haar kustte. Toen ging hij op zijn teenen weer naar de keuken. (Wordt vervolgd.)

OM EN BIJ DEN OORLOG.

I. VLUCHTELINGEN.

VISÉ, het kleine Belgisch Maasstadje is in brand gestoken door den vijand, als straf voor het verzet, door de inwoners gepleegd ter verdediging hunner levens, hunner eigendommen; boven de hoog opblaaide vuurzuilen, dikke, zware rookkolommen, waarin knetterende vonken, verduisterend den door vollen maan en glinsterende sterren verlichten hemel; in enkele uren niets meer van het vriendelijke stadje dan enkele zwart geroosterde muren, welke treurig zich opheffen uit den chaos der puinhoopen.

Alle mannen, nog niet vermoord door de kogels en bajonetten van den vijand, gevangen genomen, om naar Aken te worden gevoerd of gedwongen om als slaven te arbeiden aan wegen en bruggen, waarover weer nieuwe horden van honderdduizenden vijanden zich zullen werpen om te verwoesten en te verdelgen hun land, om te vermoorden hunne mannen.

De vrouwen en kinderen, van huis en hof beroofd, vluchten naar Hollands gebied.

Over den geheelen langen weg een droeve processie van wanhopenden, een jammertocht van rampzaligen, oneindig veel rampzaliger nog dan zij, de Duitschers, die vóór enkele dagen uit België zijn verbannen; dezen toch zijn verdreven uit den vreemde naar eigen land, de anderen uit eigen land naar den vreemde; dezen gesteund door hunne mannen, vaders en zonen, de anderen zonder eenige hulp of steun.

Ook hier hoog zwangere vrouwen, met van vertwijfeling waanzinnige oogen, welke moeiteloos voortduwen het zwaar omvangrijk lijf; ook hier jonge moeders met zuiglingen aan de borst; anderen trekkend de wagentjes, waarin slapende kinderen; een krachtige gespierde deerne, die een gebrekkig vrouwtje op kruiwagen voortkart; vele oudjes met bloote hoofden, de dun grijze haren los fladderend langs de slapen, armgesteund door hun dochters en kleindochters, velen nog met zware valiezen en koffers; tien à twaalfjarige knapen torsend op de tengere kromgebogen ruggen hoog bolle kussens, volgestopt met allerlei dingen, welke zij nog hebben kunnen redden uit het brandende huis.

Geen klacht, geen woord uit de dicht gesnoerde kelen; in alle hersenen slechts één gedachte — Holland — het oord, waar hun leven veilig zal zijn, waar zij geen vlammen, geen bloed, geen lijken met gebroken oogen en afzichtelijke wonden meer zullen zien, waar zij niet meer zullen hooren het gekerm der stervenden, waar zij zelve niet telkens en telkens zullen bedreigd worden met op hunne borsten gerichte revolvers, Holland, waar zij liefdevolle opname, verzorging en verpleging zullen vinden.

Eindelijk, eindelijk voorbij den grenspaal; ze zijn er, ze zijn in Holland; ze zijn gered.

Velen ploffen neer op den weg, op de er naast gelegen akkers; terstond tal van in de nabijheid wonende herbergiers, grensbeambten, boeren en hunne vrouwen, welke ter hulpe snellen, hen laven, verkwikken met bier, melk en koffie.

Thans vrij van die hun brein verstompemde martelangst; ze kunnen weer denken; zij begrijpen.

Achter hen in rooden gloed nog immer de hoog in de lucht zich kronkelende vlammen, die verbranden hunne huizen, hunne meubelen, alles, alles wat ze voor enkele uren nog bezaten.

Arm zijn zij geworden, bedelaars en ze weten niet waar zijn hunne mannen, hunne beschermers en verzorgers; ze weten niet of ze deze nog eenmaal zullen zien, of ze nog leven of ook al vermoord, en kermend gehuil, woest gejammer, akelige gilkreten, die galmen uit hunne borsten, terwijl de armen handenwringend sidderen in de lucht.

Lang, lang hier tot ze weer verder moeten; velen blijven, de heel ouden, de geheel uitgeputten, zij, die niet meer voortkunnen; voor dezen hebben de bewoners der naastbijgelegen huizen voor dien nacht hunne bedden afgestaan; anderen hebben zich neergeworpen in een veld, hunne ruggen tegen een hooimijt — 't is Goddank niet koud dien Augustusnacht.

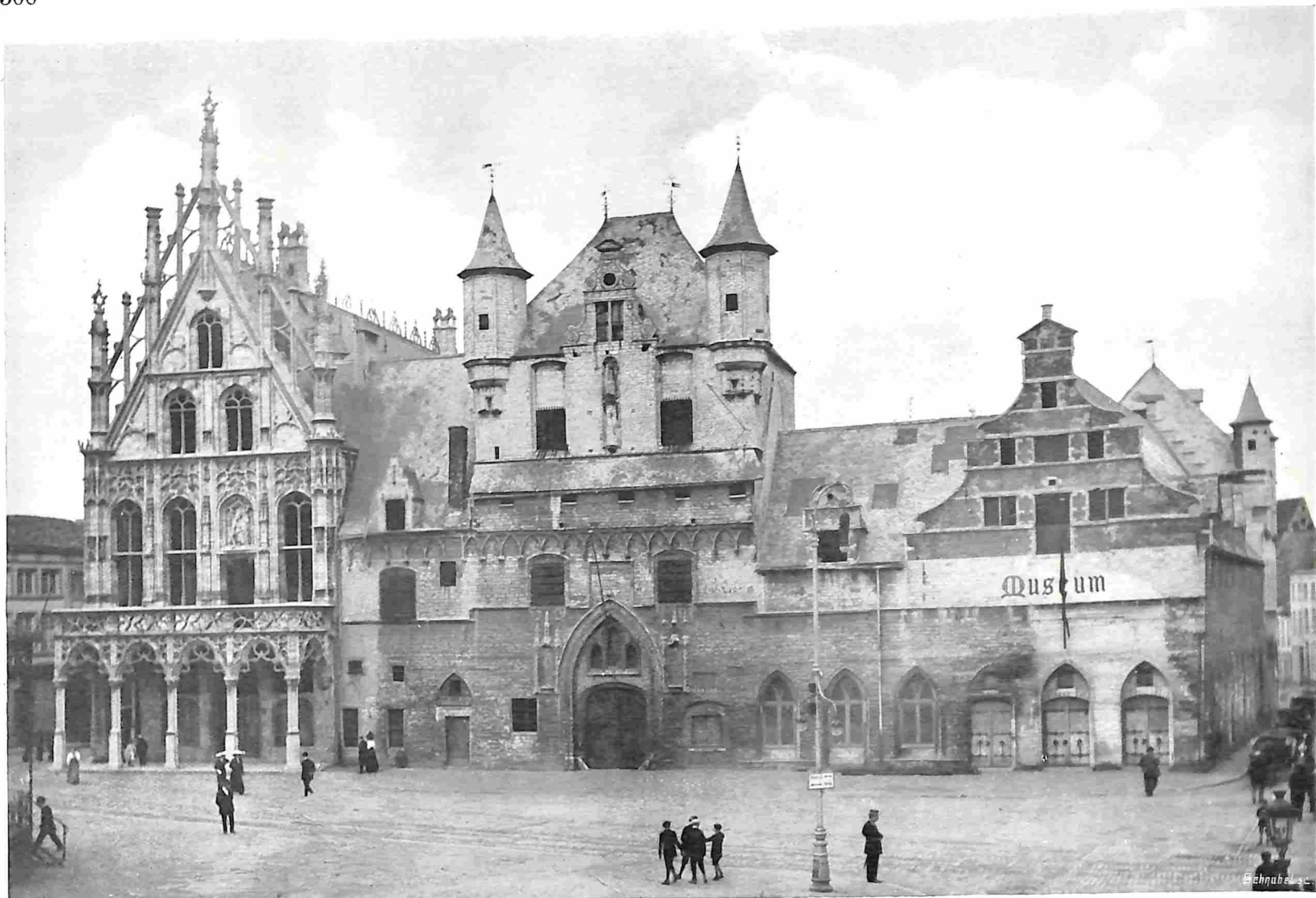
De overigen, gesterkt na genoten rust, sukkelen voort naar Eysden, het Nederlandsch grensdorp, een half uur verder. En hier hebben ook zij gevonden een beschuttend dak boven hunne hoofden; hier zijn zij tot rust gekomen, wetend zich veilig bij goede hartelijke vrienden.

De inwoners van Eysden hebben hun niet allen kunnen geven een bed; het aantal der hierheen gevluchte vrouwen en kinderen is te groot, maar er zijn tal van ruime vertrekken in de oude huizen, stroo in overvloed op de boerenhoeven. De Graaf de Geloës, de burgemeester van Eysden, het bestuur der Zinkwitfabriek, de pastoor, de dominé, alle gegoeden hebben de vloeren hunner kamers, met dat stroo bedekt, tot slaapkamers ingericht.

Reeds den dag volgende * op * dezen Golgothatocht ben ik in Eysden geweest: ik heb velen dezer door ruw geweld verjaagde vrouwen gezien, gesproken: ik heb drama's, tragedies gehoord als nooit op een tooneel vertoond.

Ik heb ze gevonden, de ongelukkigigen, zittend op de stroobossen, de bleeke hoofden met hunne roodplekkerige oogomtrekken tusschen de beide handen, de ellebogen op de knieën, omringd door kleine kinderen met bloote beentjes, die juichend en joelend zich wentelden in het stroo.

(Vervolg op bladz. 506 van dit nummer.)

MECHELEN. DE HALLEN MET (LINKS) HET VOOR STADHUIS BESTEMDE GEBOUW, AAN DE OOSTZIJDE VAN DE GROOTE MARKT, VÓÓR DEN OORLOG.

MECHELEN.

HET is niet gemakkelijk, in deze dagen iets te schrijven omtrent de stad Mechelen! Het hijgende wicht van wee, dat elke oorlog medebrengt, drukt zwaar op de arme stad. Beurtelings is zij reeds genomen en hernomen door Duitschers en door Belgen en vrienden en vijanden van het diep ongelukkige land hebben niet nagelaten de ontzettende sporen van hun verblijf in de oude en eerwaardige veste achter te laten. Wat is daar reeds vernield — onherstelbaar vernield — wat is daar reeds beschadigd, dat den tijd had getart en dat door kunstkenner en leek om strijd bewonderd werd? Wat is daar in Mechelen reeds niet tot puinhoop geworden, wat eenmaal en met het volste recht zorgvuldig bewaard werd als gedenkstukken uit den tijd van eeuwen her? Gedenkstukken, die ons eerbied inboezemen niet alleen door hun ouderdom, die ons in verrukking brachten om de kunst, waarmee zij geschapen waren, die een onuitwisbaren indruk op ons maakten door den durf, waarmee zij waren uitgevoerd en die ons hoog deden opzien tegen den rijkdom en de offervaardigheid beide, waardoor zij konden ontstaan en blijven bestaan! En ons bloedt het hart, wanneer wij bedenken, dat de mogelijkheid, de dreigende mogelijkheid nog altijd daar is, die met cynische wreedheid het nog overgeblevene schoon in Mechelens wallen aangrijnst, de wreede werkelijkheid, die misschien de brokstukken, de puinhoopen van zooveel heerlijks nog niet eens met rust zal laten!

Niemand weet nog, wat het verdere lot van de zoo wreed geteisterde stad zal zijn. Strategische redenen — de strategie, zoowel van vriend als van vijand, ontziet niets en niemand — kunnen er weer zijn, die de totale verwoesting noodzakelijk maken en ons moderne geschut en onze moderne wijze van oorlogvoeren kunnen in eendrachtige samenwerking of in fellen kamp nog meer puins maken van gebouwen, die eeuwen lang den trots der ingezetenen uitmaakten en die even lang voorwerpen van bewondering waren voor den meer oppervlakkigen toerist als voor den deskundigen bezoeker. Reims' hoofdkerk werd in het woeden van den krijg niet gespaard, Leuven ligt voor een groot gedeelte tegen den grond, Mechelen is zwaar geteisterd! We durven er bijna niet aan denken... er is nog zooveel heerlijks en schoons in de Vlaamsche landen! Gent en Brugge, Doornik en Kortrijk — alle namen, die ons zooveel statigs en zooveel stouts op het gebied der edele bouwkunst voor den geest brengen — zullen zij ongedeerd te voorschijn komen uit het barnen der hoog oplaaierende golven van oorlogsvuur? Wij hopen, hopen vuriglijk, maar — wat zou het veinzen ons baten — met groote en innige vreeze!

We hebben Mechelen bezocht en gezien in vollen vredeestijd —

we hebben er vertoefd en rondgewandeld te midden van dat goedmoedige Vlaamsche volk, dat ons in zoovele opzichten aan ons eigen volk herinnert.

We hebben er genoten van het oude en schoone en konden ons den rechtmatigen trots begrijpen van de ingezetenen, die zich beijverden om alles, wat zij en hun voorvaderen zoo lange, lange jaren hadden bewaard, te toonen! Zien en bewonderen ging gewoonlijk samen! En thans...

Denken we ons de oude ^{*}stad in ^{*}welstand. Laten we voor 't oogenblik — kon het zijn voor altijd — vergeten, dat een krijg woedt, een krijg, die in de gansche historie zijn wederga niet heeft en waarvan de gevolgen door niemand te ramen zijn. Denken we ons nogmaals in de stille stad, goed bevolkt door vreedzame inwoners. Laat de wreede en schrille werkelijkheid voor een wijle plaats maken voor eene aangename en rustige herinnering!

De ligging van Mechelen is van dien aard, dat de stad er op aangewezen was om al zeer spoedig een druk centrum van spoorwegverkeer te worden. Toen de Belgen na de scheiding van 1831 aan het Noorden de waterwegen zag blijven, die de Nederlanden met de oostelijk gelegen landen verbonden, zorgden zij, veel sneller dan de altijd nog al te bedachtzame Hollanders, dat hun land overdekt werd met een net van spoorwegen, waarvan de mazen steeds kleiner werden. Reeds in Maart 1833 werd er door de Belgische volksvertegenwoordiging een zeer uitgebreid spoorwegplan aangenomen en korten tijd daarna kwamen er in Mechelen spoorlijnen samen van Duitschland over Leuven, van Oostende over Brugge en Gent, van Antwerpen en van Brussel. Het scheen in die dagen, dat de aloude stad geografisch de hoofdstad van België moest worden en al is thans Mechelen niet meer *het* centrum van het dichte spoorwegnet onzer zuidelijke naburen, toch is de stad nog altijd een der meest belangrijke spoorwegcentra.

Druk is het overigens in Mechelen over het algemeen niet — de Zondagmorgens uitgezonderd. Dan komen, als in zoo vele andere Belgische steden, boeren en buitenlui naar stad en wordt er markt gehouden. Doch als het middaguur is aangebroken, dan keert de rustige rust weder. En op de werkdagen heerscht er in de straten van Mechelen de gewone bedrijvigheid, die men verwachten kan in eene stad van ruim 60.000 inwoners.

Mechelen is een oude stad. Sinds 915 behoorde het tot het aartsbisdom Luik; in 1213 kreeg het autonomie onder de aan Luik verbonden bisschoppen der familie Berthoud, maar in 1332 verkocht Bisschop Adolf van der Marck de lastige stad aan Graaf Lodewijk van Vlaanderen. Sinds 1369 behoorde Mechelen tot Bour-

gondië; in 1473 werd het de zetel van den Grooten Raad, het opperste gerechtshof der Nederlanden. Na den dood van Karel de Stoute werd de Dylestad de residentie van Margaretha van York. Te Mechelen werden de kinderen van Maximiliaan van Oostenrijk, Philips de Schoone en Margaretha van Oostenrijk opgevoed, welke laatste er haar hof hield; 't was toen (1507—1530) Mechelen's bloeitijd. Op de Grooten Markt richtte de dankbare stad een standbeeld voor deze vorstin op. Het gelaat der Landvoogdesse is gericht naar den toren van de machtige cathedraal van Mechelen, die den Heiligen Romulus of Rombout is toegewijd. S. Romulus was de apostel, die in de tweede helft van de achtste eeuw het Christendom bracht aan de heidensche bewoners der Dyle-oeveren. Het kerkgebouw, dat een ontzagwekkenden indruk maakt, is gebouwd in streng Gothischen stijl en in den vorm van een Latijnsch kruis. Sommige deelen van den bouw dateeren uit de dertiende eeuw. Het inwendige van den tempel bevat een rijkdom van kunstvoortbrengselen van beeldhouwen en schilderkunst. De Christus aan het Kruis van Antonie van Dijck, een altaarstuk, is een der heerlijkste voortbrengselen van Vlaamsche kunst. Het gelaat van den stervenden Heiland heeft iets onbeschrijflijk verhevens.

Mechelen is sinds Philips II de zetel van een Aartsbisschop; hij die 't eerste deze waardigheid bekleedde, Ant. Perrenot de Granvelle, de raadsman van Philips II, is voor ons geen onbekende. Tal van kerkvorsten van dien hoogen rang liggen in de cathedraal begraven. Hunne grafsteenten die zijn kunstwerken o.a. van Lucas Faydherbe, Marcus de Vos, Vervoort en anderen. De toren van den tempel is, in één woord, reusachtig. Hij is ruim 97 M. hoog en is, als zoovele andere torens, onvoltooid. Het plan schijnt geweest te zijn dit bouwwerk nog 70 M. hooger te brengen. De muren hebben een dikte van 2.85 M. De wijzerplaten, die aan den toren bevestigd zijn, hebben een omtrek van 41 Meters en de minuutwijzer is 3.65 M. Het klokkenspel, dat de toren bevatte — helaas! bevatte — bestond uit 45 klokken, waarvan de grootste klok, de Salvator, 8884 K.G. woog. Het Mechelsche carillon werd als een der beste ter wereld beschouwd. De oudste klokken werden tusschen 1480 en 1555 vervaardigd; 28 zijn 't werk van den beroemden Amsterdammer P. Hemony en dagteekenen uit 1674. De andere zijn afkomstig van de Haeze, van der Ghein, Dunery, Steylaert, Michiels en van Aerschodt; En de „beiaardier" die dit meesterwerk bespeelde, had een wereldberoemden naam; van heinde en verre kwam men luisteren naar de „beiaardconcerten", die hij des Maandags in Juni, Augustus en September gaf. Arme Jef Denijn! Nooit meer zult ge uw toren zoo heerlijk kunnen laten zingen over de oude stad! Duitsch geschutvuur vernielde het kunstwerk!

Vlak bij de kerk vindt men het Stadhuis, dat in tegenstelling met dat in vele andere Vlaamsche steden, vrij eenvoudig is. Aan de overzijde der Grooten Markt vindt men een merkwaardig complex van gebouwen, de Hallen en een nog steeds onvoltooid gebouw. Van de Hallen is een gedeelte tot Museum ingericht, waarin een heerlijke Rubens bewaard wordt. Links van de Hallen het merkwaardige onvoltooid gebouw, waarvan in 1529 de eerste steen werd gelegd. Het was bestemd om een nieuw Paleis van Justitie te

MECHELEN. DE BRUSSELSCHE POORT.

worden, doch in 1534 werd de bouw, die een ontwerp was van Rombout Keldermans, gestaakt. In 1905 hervatte men, nog steeds naar de oude plannen, het werk, dat nu tot Postkantoor zou worden ingericht. En later werd ook dit voornemen gewijzigd en zou het gebouw bestemd worden tot Stadhuis. En misschien heeft nu het moderne geschutvuur allen plannen den bodem ingeslagen!

Mechelen is zeer rijk aan oude gevels. Ook de echte, oude houten gevels ontbreken er niet. Op de Zoutwerf vindt men de huizen „de Zalm" en „de Lepelaer", waarvan vooral het laatste huis een bijna geheel intact bewaarden gevel heeft. Zeer schilderachtig is ook, wat er nog overbleef van de Abdij van Sint-Truien, al moest de afbeelding ervan (die als voorplaat in het volgende nummer wordt opgenomen) veel lijden door de omstandigheid, dat het grachtje langs dit bouwwerk gelegen, toen het gefotografeerd werd, bijna waterloos was.

Uit den gildetijd afkomstig is nog het oude Boogschutters-huis, dat men vindt op de IJzeren Lëen (afb. op blz. 503). Van de vroegere vestingwerken bleef in Mechelen niet veel behouden. De zeer zware en zeer massieve Brusselsche- of Overste Poort staat nog daar als eene herinnering uit de tijden, dat de stad een vesting was.

Mechelen heeft eene veel bewogen geschiedenis gehad. Het had van de Noormannen reeds te lijden. In den tachtigjarigen oorlog bleef het niet gespaard voor de rampen van den krijg. De moord van Mechelen in 1572 is zeer bekend. Na herhaalde wisseling van bestuur kwam de stad in 1585 voor goed aan Spanje en toen had men den tijd om de bouwvallen te herstellen en de puinhoopen op te ruimen. In 1746 kwam Mechelen tijdens den Oostenrijkschen Successie-oorlog in de macht der Franschen en in de laatste jaren der 18e eeuw leed de stad al weer veel van de Fran-

MECHELEN. NOORD-WESTZIJDE DER MARKT VÓÓR DEN OORLOG.

sche „bevrijders”. In den rumoerigen tijd van 1830 en 1831 kwam de stad er goed af. En in onzen beschaafden tijd spaart men immers, al is 't ook oorlog, de heerlijke kunstwerken uit vroeger eeuwen?

Arm Mechelen!

J. A. D. L.

DE KUNST OM DE KUNST

(Slot.)

INTUSSCHEN had de jonge dirigent, die door al zijn drukte wat slordig in zijn schoolzaken was geworden steeds in vrees leefde door zijn superieur met bittere gestrengheid te worden terechtgewezen, in eigen boezem een zwaren strijd uit te vechten.

De plannen voor het oratorium had Otto voornamelijk met zijn huisgenooten besproken en zij hadden met overmaat van toewijding hem geholpen: Neel in de stellige overtuiging dat haar de te vergeven altoos zou toevallen, Katrien in de stille hoop dat Piet Klomp zijn melodieuze geluid zou mogen leenen voor een tenorpartij....

Toen de repetities zouden beginnen — Otto had zelf met niet te dooven ijver partijen zitten uitschrijven — vielen op een avond na den maaltijd de meisjes den dirigent aan met de vraag, hoe de solo-partijen zouden moeten worden verdeeld. Hij weifelde even, vond de vraag naar zijn berekening wat voorbarig, maar gaf zich toch de moeite te antwoorden:

— Daar moet ik nog over correspondeeren!

— Krespondeere? kreet Katrien, die altijd het gauwst geneigd was haar bezwaren te opperen.

— Ja, schrijven!

— Skraive?....

— Ja, Katrien!

— Maer, werom?

— Om solisten.

— Solisten? As je main....

— Ja, Katrien, beroepszangers, die de solopartijen moeten zingen.

Nu stooft ook Neel op, en haar forsche alt gromde heel donker en diep, toen ze uitstiet:

— Wou je vreemde hier haele, meester!

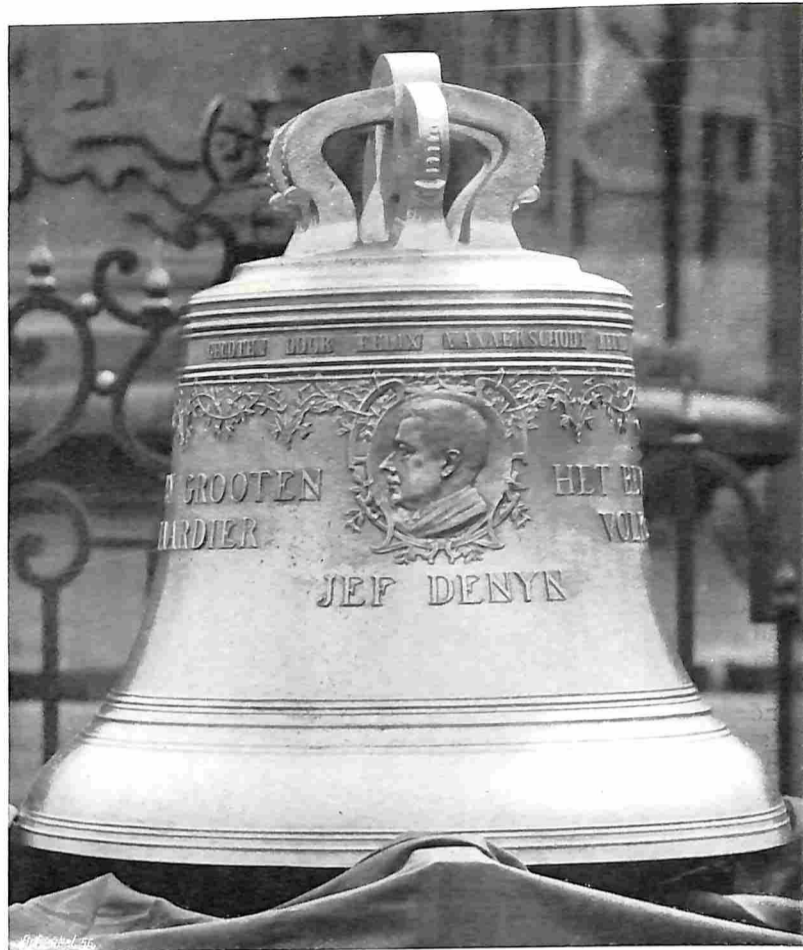
— Maar natuurlijk, Neel.

— Niks natuurlijk, in operettes en zek of zain hebbe wai altheid de solo's 'zongen. En werom ken dat nou gien 'beuren?

— Omdat een operette en een oratorium geheel verschillende dingen zijn! En trouwens, ik vind het noodig voor het welslagen van de uitvoering!

— Jai vinde, jai vinde! gromde Neel, — Je doen werachtig net of jai allienig de baes benne. Maer dat gaet zomaer niet hoor. Je kenne zoo maer niet je aige krachte veur 't hoofd stootte. 't Zou wat moois worre.

— Nee meester, kwam moeder Oordman vol ijver het gewicht van haar moederlijk woord in het geding werpen, — dat ken je nou toch niet verge. Aige is het naest, zou 'k miene, en weer hebbe je aers knappe zingers veur, as je ze niet 'bruike wille. God, 'k zel niks van onze Neel zegge. Ze heb netuurlik wel 'rekend op 'n partai, maer afain. Deer zel ze wel overheen komme. Maer d'r binne nog aere ook. Denk es an Louw Vries

MECHELEN.

DE HERINNERINGSKLOK, BIJ ZIJN ZILVEREN JUBELFEEST IN 1912 JEF DENIJN AANGEBODEN EN IN DEN ST. ROMBOUWSTOEN GEHANGEN TER VERVANGING VAN EEN DER MINDER WELLUIDENDE OUDE KLOKKEN.

— En an Piet Klomp! snerpte Katrien.

— Hou je nou toch stil maidje as moeder sprekkt! berispte juffrouw Oordman. — Laet main nou maer met meester akkerdeere! Louw Vries heb, zoolang as d'r hier op 't dorp 'zongen is, de eerste partaien 'kregen. In operettes, in alles heb ie allienig 'zongen, altheid de hoofdrol, zek maer zegge. Die ken je niet veurbaigen!

— Maar luistert u nu ook eens naar mij! maakte zich Otto driftig. — Door oude Amsterdamsche connecties kan ik hier misschien een paar heel goede solisten krijgen, die de moeilijke partijen van het oratorium behoorlijk kunnen uitvoeren. Dat kan een gebeurtenis worden! Een schitterende gebeurtenis! Iets om Vaartwijk tusschen de andere dorpen beroemd te maken! Overall zullen ze er van spreken! En van „Excelsior” zullen ze barsten van nijd. Maar wat het voornaamste is, de zaal zal barstend-vol zijn, we kunnen de entree gerust wat hooger stellen en we zullen een prachtige kas hebben.

Otto voelde, dat hij terrein won, en dat maakte hem ietwat overmoedig. Het was hem in al zijn pogingen zoo voorspoedig gegaan, dat hij niet aan een debâcle kon en wilde gelooven en daarom zei hij kort:

— En trouwens, zonder solisten geef ik géén oratorium.

Plotseling gramde het verzet weer op en juffrouw Oordman zei druk:

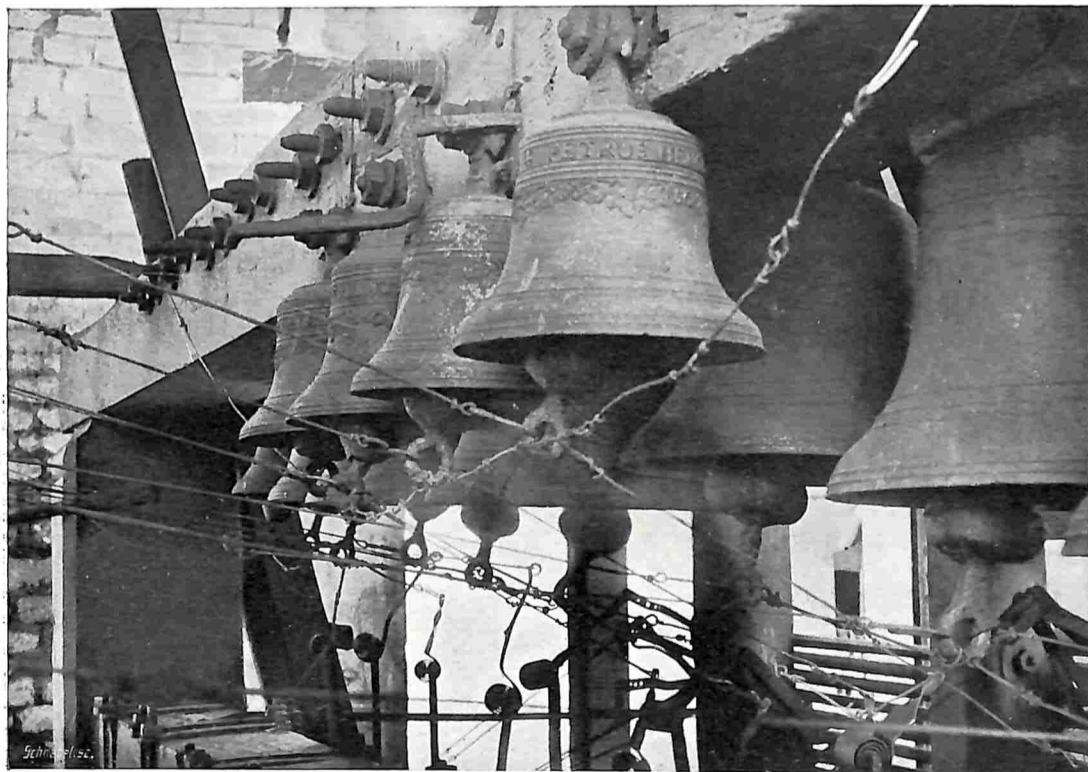
— Je hoeve niet zonder soliste, gekhaid, je hewwe ze zadder in je aige koor. Deer hê je Louw Vries, deer hê je Piet Klomp en onze Neel.... Allegaer hoofdrollen, nooit ien woord 'mist, nooit 'n toontje ernaest, altheid in de maat.... Deer hê je Tinus van de smid, en Klaas van de kreupele melkboer en Trien Schippers.... Soliste zadder....

— Maar geen goeie — Heusch....

— Gien goeie! brak Katrien los in zusterlijke en amoureuze verontwaardiging. — Gien goeie!? Is onze Neel gien goeie alt? D'r is op heel Vaertwaik gien betere! Bosman heb Stien van Aegie Sluis, maar die heb in de diepte gien geluid. Da's glad niks! En Piet Klomp? Is die soms ook niet goed! D'r deugt hier netuurlik gienien. 't Mot allegaer uit Amsterdam komme!

— Wind je niet op! trachtte Otto te sussen.

— Maer ze heb glaik! schoot plotseling Oordman op uit zijn zwijgzame gedo-

MECHELEN.

EENIGE DER WONDERSCHOONE HEMONY-KLOKKEN VAN DEN THANS VERNIELDEN BEIAARD.

MECHELEN.

HET OUDE GILDEHUIS DER BOOGSCHUTTERS OP DE IJZEREN LÊEN. OP HET EINDE DER STRAAT LINKS, AAN DE RECHTERZIJDE, HET OUDE SCHEPENHUIS.

kenheid. — De Vaertwaikers benne altaid goeie zingers 'weest.

— Ook voor oratoriums? vroeg Otto ietwat smalend.

— Met je tororium heb ik gien noodig. Had dat ook maer 'laete. Excelsior geeft twee operettes! Of ze glaik hewwe!

Een blik van zijn vrouw bracht zijn inmenging tot bescheidener proporties terug en hij dook, toch voldaan, weer in zijn stoel.

— 'k Heb je 'waerskauwd... mompelde hij nog na.

Otto voelde zich in een pantser van benauwendheid samenspersen en één oogenblik ebden zijn krachten weg en wist hij zich een beginnend mensch van twintig jaar, jong onervaren... Eén oogenblik woog zijn dirigentschap hem zwaar, en was hij moe, zoo moe... Hij moest zich even laten gaan... Even... Maar reeds kwam er weer een stem tot de eenzelvigheid van zijn stil overdenken doorbreken.

— Ze zelle 't vast niet goed vinde! zei Neel beslist.

— Netuurlik niet! schamperde Katrien.

— Wie niet? vroeg de onderwijzer.

— Nouw, de lede natuurluk.

— De leden? Maar die kunnen mij toch niet de wet voorschrijven? Ik ben toch directeur, omdat jullie géén verstand hebt van muziek en ik wel?

— Gien verstand? Goed. Maer derom kenne wai nog wel zinge, hoor... Louw Vries tenminste, en de aere ook... Nou je zel 't op de repetitie wel zien, meester... Ze doene het niet!

— Zoo, zei hij enkel en trok na haastigen groet naar zijn kamer.

Neel en Katrien hadden hier en daar onder haar kennissen medeleden van „Crescendo” zich laten ontvallen, dat Louw Vries en Trien Schippers, twee dorpsche beroemdheden, geen „rol” in het oratorium zouden krijgen, en direct was er een opstand groeiende tegen de eigengerechtigheid van het schoolmeesterke. Ze hadden alles van hem toegejuicht omdat zij voelden, dat hij hen met zijn muzikaliteit leidde op de banen der overwinning, maar dit was te veel gevegd. Ze zouden het niet kunnen aanzien dat Louw Vries en Trien Schippers en Neel Oordman en Piet Klomp maar gewoon zingen zouden mee in het koor, dat geen individualiteit kende. Iedereen vond in het plan van den onderwijzer om Vaartwijks apostelen der zangkunst in de woestijn der vergetelheid te jagen, iets denigree-rends en een geweldige storm van verzet stuwde zich samen op den repetitie-avond....

De jeugdige dirigent wachtte rustig af, maar hij voelde zich minder zeker dan anders, toen hij in een ongebreidelde en rumoerige bende den dirigeerstok ter hand nam. Toen sprak hij hen toe, vroeg de reden van hun bandeloos optreden, wees er met tactische handigheid op, hoe ze bij 't vorig jaar vergeleken al geklommen waren in aanzien en achting en hoe „Excelsior” nog slechts den genadestoot noodig had om van verdere mededinging af te zien. Hij sprak van troepen-verzamelen en massa-aanval, hij werd geestdriftig en opgewonden en bepleitte met overbodige woorden het

goed recht van een schitterende, nooit-geziene uitvoering..

Men viel hem bij....

Hij redeneerde door, nu over het oratorium, waarvan de partijen zouden worden rondgedeeld, hij schetste hoe moeilijk het was, hoe zware eischen het stelde en hoe de solopartijen beroepszangers eischten....

Men verkoelde....

Hij tooverde hen voor, de ontzetting, de verbazing van de leden van „Excelsior”, de bewondering der dorpsgenooten..

Men werd als steen en enkele solo-zangers, die de bewondering der dorpsgenooten zich voelden toekomen, morden.

Otto zweeg....

Het bestuur zweeg, weifelende nog partij te kiezen, maar Louw Vries stond op en schreeuwde:

— Den gaen ik nae „Excelsior”, deer ken 'k twéé hoofdrolle kraige!

— Ik ook! gilde zijn meisje.

Het bestuur suste, sprak echter als zijn meening uit, dat dit keer „meester” ongelijk had en dat het zijn voorstel niet kon ondersteunen.

Otto zei nu nadrukkelijk, dat hij er niet aan dacht, om met Vaartwijker solisten het oratorium in te studeeren, maar ter verzachting van zijn woorden spiegelde hij hun toekomstige heerlijk-

heden voor: een kinderkoor, deelnemen aan een concours, en vele andere dingen die de leden konden verlokken hem trouw te blij-

ven. Doch na zijn woorden bruieste het tumult weer aan en plotseling bevangen van een vreemde, kille moed stond Otto op en zei hoog:

— Als jullie mijn plannen niet goedkeurt leg ik het directeurschap neer.

Er was niets dan gejouw, gebriesch en geloei. Van de bestuurs-tafel poogde men te sussen, te dooven den brand van rumoer die hel opsloeg, men wilde Otto's démissie voorkomen... Doch het was al ijdel vertoon en bestemd om onder te gaan in den wilden warrel van verzet en opstand... Het bestuur was machteloos, de vergadering had reeds gekozen: het ontslag!

* * *

Na een slapeloozen nacht, een lange, loome nacht van pijn en zelf-marteling, van jongensverdriet en echte bezeerdheid, stond Otto Verheul met een gevoel van matte gebrokenheid gereed te gaan naar school, versmadend zijn ontbijt en den morgengroet zijner huisgenooten. Dien nacht had hij gehoopt moed te hebben voor den alles-beeindigenden plomp in het donkere water, maar nu was hij rustiger, bitterder, voelde zich wat martelaar en held. Vóór hij ging, schreef hij een blaadje papier vol en vouwde het zorgvuldig samen, pijnlijk-zorgvuldig....

Toen ging hij naar school, door het dorp dat hij nu fel-wreed voelde....

Hij gaf Dijkstra het beschreven papier....

Toen, bitter:

— Hier Dijkstra, een berichie, twintig regels!

HESSEL JONGSMA.

MECHELEN. DE DIJLE.

HET DINETTEL.

ALS het gesprek met m'n linkerbuurman — zijn territorium grenst aan mijn tuin — niet vlotten wil, dan breng ik het maar op het „ruut”, het onkruid. Dadelijk loopt het op wieletjes en hij kan haast niet uitgepraat raken. Vooral als hij het over de dinettels heeft, is hij op z'n stokpaardje. Daar weet hij een heele boom over op te zetten. Lastig is het goed anders niet en veel scha doet het ook niet, maar als je 't bij 't aardappelrooien in je kousen krijgt, dan weet je gewoonweg geen raad en 's avonds heb je een uur werk, eer je het spul er weer uit hebt, Ja, die dinettels, dat is een bezoeking. En toch, wie in den voorzomer een paar keer schoffelt, wie z'n land geregeld schoon houdt, die heeft er geen last van. Want het is een éénjarig gewas, dat licht uit te roeien is. Alleen: krijg je denzelfden dag regen, dan helpt al je schoffelen niet. Want als het den grond maar ruikt, slaat het weer wortel, uit alle onderste knoopen tegelijk en het groeit verder, alsof er niks gebeurd is. En ook: geef je een paar planten de gelegenheid om zich te zaaien, dan is het volgende jaar de ellende niet te overzien. Ze vermenigvuldigen zich schrikbarend!

Toch is het een aardig plantje: die Dinettel. Een vierkante stengel, met leden, die naar boven toe steeds langer en meteen dunner worden, vertelt aan den architect, aan welk grondbeingsel hij zich bij het optrekken van z'n wolkenkrabbers in de eerste plaats te houden heeft. Elk lid is naar boven toe sterk opgezwollen, als wilde het daar ter plaatse een stevig fundament vormen voor wat er boven staat. Blad en stengel, kortom de heele plant is met stijve borstels dicht bezet. En mag eens door een hongerige in het blad gebeten worden, de centrale deelen althans hebben van die vraatzucht geen last. Die prikkelharen staan er als zoovele bajonetten in een dicht carré omheen geschaard.

De bloemen staan in schijnkransen. Ze ontspringen in de bladoksels en komen vooral aan het bovendeel van den stengel voor. Het zijn echte Lip-bloemen, gapende muilen, waar men tot achter in de keel in kijken kan. De kroonbuis is zoowat dubbel zoo lang als de kelk, zoodat de geopende bek ver naar voren steekt. Onder de bovenlip liggen vier meeldraden twee aan twee naast

mekaar. Ze liggen er goed. Want de regen kan er niet bij en de bezoekers, de hommels, strijken er met den rug langs en nemen het stuifmeel mee naar andere bloemen. De onderlip telt drie lobben. De middelste is paars gevlekt, met eenige bruine strepen. Daardoor is genoegzaam aangegeven, waar de snoepers wezen moeten. Zonder zich te bedenken, zetten ze zich op dit als voor hen expresselijk vervaardigde steunpunt neer. De lange tong, ver vooruitgestoken, gaat naar binnen, de kop volgt evenzoo een deel van den romp. Maar verder kan het niet. 't Is ook niet noodig, want tong en kop en romp zijn lang genoeg, om met eenige inspanning den honig te bereiken. Ze ligt diep, heel onder in de buis, in het opgezwollen deel. De regen kan ze niet deren. Want hoe zou een waterdruppel tot zoo ver kunnen doordringen! Is alzo de bloem, wat den stand der meeldraden betreft, op de kruisbestuiving aangewezen en wordt dit door de ligging van den honig bevorderd, ook de stamper spreekt een woordje mee. Als de helmknoppen van hun stuifmeel ontlast zijn, spreiden de beide stempeltakken zich wijd uiteen en plaatsen zich dus voor den ingang van de bloem, den bezoekers precies in den weg. Zoo kan het niet anders, of ze krijgen hun deel van de vrucht, die tusschen de donzige lichaamsbekleding verscholen ligt. De kruisbestuiving kan dus, menschelijkerwijs gesproken, niet uitblijven. En blijft ze toch uit, dan krullen de beide stempeltakken zich hoe langer zoo meer terug, tot zoo ver, dat ze de helmknoppen van de beide langste meeldraden aanraken en met het stuifmeel bestoven worden. De Dinettel zit dus niet voor één gat gevangen!

Na den bloei valt de kroon af. Maar de kelk blijft en houdt de vier zaadjes daarbinnen vast omsloten. Na een poosje zijn ze rijp, druk dan eens op de ver vooruitstekende tandjes, die als spiesen u tegengrijzen. De kelk zwicht onder dien druk, maar zoodra ze de gelegenheid schoon ziet, richt ze zich weer veerkrachtig op en met een schok vliegen de zaden weg, een heel eind. Een neerploffende regendrop, een windstoot, een dier, dat voorbijgaat, vermag hetzelfde.

En nu de vraag: hoe komt het, dat men de Dinettel overal, tot zelfs tusschen de hagen vindt! 't Is geen vraag meer. Want door bovengenoemde inrichting is elk plekje voor haar toegankelijk.

K. SIDERIUS.

Het Beleg van Antwerpen in 1584-'85.

WIJ schrijven 1584. In de zes jaren gedurende welke Alexander Farnese, hertog van Parma, het stadhouderschap over de Nederlanden bekleedde, had hij reeds meer resultaat bereikt dan al zijn voorgangers te samen. Bij hem niet de hardhandige ruwheid van Alva noch de slaphed van Requesens. Geen ook stond verder van de avontuurlijke politiek van een don Juan dan deze koel denkende politicus, die aan deze gave nog het schitterend talent van dat des krijgsmans paarde. Zoo had hij dan ook weten te verkrijgen, dat ieder samengaan van de Belgische adel met Oranje voor goed ophield en vooral in de Zuidelijke Nederlanden steeg zijn invloed met den dag. En nu vormde zich bij hem reeds lang het plan om de kroon op het werk te zetten en de belangrijkste stad van die Zuidelijke Nederlanden voor zijn koning te vermeersteren. Kon hij zich toch in het bezit van Antwerpen gelukkig prijzen, dan was een zeer belangrijke stap gedaan, die hem vasten voet kon geven in het herwinnen van de Noordelijke landen tevens. Maar tegenover hem stond nog altijd de man, die, als strateeg wellicht zijn mindere, als politicus in geen geval voor hem behoefde onder te doen.

Zeër spoedig had ook dit keer Oranje begrepen wat Parma's naaste voornemens waren. Antwerpen moest dus ten koste van wat ook, behouden blijven en in den sterksten staat van tegenweer gesteld worden. De man, aan wien de Prins zijn vermoeden vertelde, was zijn vertrouwde vriend Marnix van St. Aldegonde en dezen bewoog hij dan ook, het burgemeesterambt in Antwerpen te willen waarnemen.

Oranje had zeer goed begrepen, dat dan de verdediging van de stad goede kans op succes beloofde, indien op de beste wijze rekening werd gehouden met de inundatiemogelijkheid. Indien het toch gelukte, Antwerpen tijdelijk in een zeehaven te veranderen, was het gevaar, dat de vijand een brug over de rivier zou slaan niet te duchten. In dit geval ook hield de stad haar vrije verkeer met Holland en Zeeland en zou dus ook aan de landmacht van Parma het hoofd kunnen bieden. Indien nu maar de Blauwgarendijk doorgestoken werd, dan had men de sterkste verdedigingsmiddelen, door de natuur zelf verstrekt. Deze Blauwgarendijk was met den grooten dijk op den rechter oever van de Schelde verbonden. Daartusschen lag nog een andere wering, de zogenaamde Kouwensteinsche dijk, deze doorsneed het land rechthoekig naar de rivier toe en kwam met dien anderen dijk te samen in een punt, in de nabijheid van Lillo, waar bovendien nog een sterk kasteel lag. Het land hier in den omtrek was laag, drassig, vol krekens en kleine meren, het werd gevormd door de oude bedding der Schelde. Kon nu — aldus redeneerde Oranje — zulk een hoeveelheid water over het land stroomen, dat tevens de Kouwensteinsche dijk onder zou loopen, dan was de doortocht der vloten uit Zeeland verzekerd. En dit was alleen te bereiken indien men in ieder geval die Blauwgarendijk doorstak. Dan toch zou de stad met de zee en de eilanden door zulk

Foto R. Tepe.

HET DINETTEL.

HET BELEG VAN ANTWERPEN IN 1584-'85.

OP DEZE PRENT ZIET MEN DUIDELIJK DE SCHIPBRUG, DOOR PARMA OVER DE SCHELDE GESLAGEN.

een uitgestrektheid vaarbaar water verbonden zijn, dat het Parma onmogelijk moest vallen de toevoer van levensmiddelen af te snijden. Marnix ging volkomen met deze uiteenzetting accoord en niet zoodra kwam hij in de stad aan of hij riep den Raad van Antwerpen ter vergadering. Maar van alle partijen stak nu de storm van verzet op. Behalve de slachters, die voor het verdrinken van hun duizende beesten vreesden, zetten zich nog de kolonels der schutterij schrap tegen de uitvoering van deze inundatie. Ja, zoover ging hun misnoegen, dat ze zelfs dreigden, ingeval de overheid toch hiertoe zou overgaan, dat zij van hun kant, gesteund door de gewapende burgermacht, alles zouden doen om dezen maatregel met geweld te verhinderen. Tegen een zoo dreigende houding meende Marnix niets krachtigs te kunnen doen, vandaar dan ook dat de zoo ingenieus uitgedachte opzet niet volvoerd werd. Er kwam nog meer tegenspoed. De man, wien de opdracht gegeven was om Antwerpen over water van levensmiddelen te voorzien, was niemand anders dan Willem Bloys van Treslong, eens welbekend als Watergeus, thans Admiraal van Holland en Zeeland. En hoe vreemd het nu ook klinken moge, zelfs deze man bleek niet bestand te zijn tegen de listige drogredenen met welke Parma hem te overtuigen trachtte, dat hij de zaak des Konings dienen moest. En al liet zich Treslong nu wel niet geheel inpalmen, zeker is het toch, dat hij in dien tijd, toen hij zeer vriendelijke brieven van Parma kreeg, dusdanig talmde, dat hij de goede gelegenheid liet voorbijgaan om de stad ruimschoots van proviand te voorzien. De Staten-Generaal begonnen ten lange leste lont te ruiken en zij wierpen den man, die eens den Briel mede had helpen veroveren, in de gevangenis. Zoo liepen beide plannen in het zand en dat voor de voldoende proviandeering van de stad en dat voor de sterke verdediging. En Parma was er de man naar, om van beide fouten zijner tegenstanders het volle profijt te trekken en zoo nam hij juist op den dag dat Oranje dood geschoten werd de eerste voorstad van Antwerpen, Liefkenshoek. Mocht ook zijn aanval op Lillo niet met hetzelfde succes bekroond worden, Mondragon, die de bestorming leidde, kon in ieder geval in goede orde terugtrekken.

En hier kon hij ook zijn oude plan — het maken van een groote schipbrug — verwezenlijken. Tusschen Kalloo en Oordam toch aan de overzijde had men in de bedding der rivier een zandbank ontdekt, die de diepte van den stroom verminderde en het inheien der palen gemakkelijk maakte. De Schelde was op dit punt 2400 voet breed en zestig voet diep. Dicht bij Kalloo was een sterke schans aangelegd, St. Maria geheeten, terwijl zich op den anderen oever de Philipsschans bevond. Van elk dezer punten uit was een gevaarte van zwaar timmerhout, dat op hooge palen rustte. De hierop gebouwde weg — die uit stevige vast aan elkander geklonken planken bestond — was 12 voet breed, langs welken zware blokhuizen waren geplaatst, die voor beveiliging dienden. Ondanks alle aanvallen van de vijanden op het nog open gedeelte van de rivier, waar de stroom het diepst en sterkst was, en waar de werking van het getij, van storm en ijsgang de moeielijkheden

opeenstapelden, volbracht Parma toch dit werk, dat in zijn soort niet minder grootsch was dan de bruggenbouw, door Caesar eens over den Rijn tot stand gebracht. De inneming van den Bosch had een bres kunnen schieten in alle deze plannen van Parma. Viel toch deze stad dan moest een groot gedeelte van zijn troepen daarheen en iedere man kon hier bij Antwerpen zoo goed gebruikt worden. Dit zagen de Staten zeer goed in en werkelijk ze gingen dan ook tot den aanval op den Bosch over. Het geluk diende hen en de stad viel hun zeer gemakkelijk in handen. Maar ziet! nauwelijks waren hun troepen de veste ingetrokken of plunderend en roovend vergaten zij geheel en al dat er nog een vijand in den rug stond, die dan ook dadelijk van deze verregaande onvoorzichtigheid gebruik maakte en de half dronken Staatsche soldaten in de pan hakte. Zoo verliep ook deze kans. In Antwerpen bevond zich op het oogenblik iemand, die ofschoon zonder eenige geestdrift voor de zaak der bevrijding, toch genoegzaam tegen de Spanjaarden verbitterd was, om alles te verrichten, wat kon dienen om hunne zaak te benadeelen. Jaren had de Italiaan Gianibelli reeds studie gemaakt van ontplofbare stoffen en hij had zich derhalve destijds tot de Spaansche regeering gewend om zijn uitvindingen aan te bieden. Hier had men hem echter met spot en hoon ontvangen, vandaar dat hij naar de tegenpartij overliep. Op zijn initiatief vervaardigde men nu twee groote helbranders *de Fortuin* en *de Hoop* en deze zouden nu tegen de brug worden ingestuurd. Zoo goed lukte dit, dat niet alleen de brug vernield werd, maar dat ook ruim duizend Spanjaarden op deze plaats het leven lieten, en dat zelfs Parma zich ter nauwernood redden kon. Maar in plaats nu deze gelegenheid te benutten en den vijand op hetzelfde oogenblik te bestoken, bleef men laks ter neer zitten. Ja nog eenmaal liet men bijna opzettelijk den goeden keer van zaken voorbijgaan. De Spanjaarden bevonden zich nu niet bepaald in den besten toestand. De koning toch liet — ouder gewoonte — na, Parma van de noodige geldmiddelen te voorzien en zoo had deze telkenmale met den nijpendsten nood te kampen. Het gevolg bleef dan ook niet uit en het kon daarom den Antwerpenaren gelukken, door een paar geslaagde uitvallen terrein te veroveren. De gedenkwaardigste strijd bij deze gelegenheid gestreden is wel de kamp op den Kouwensteenschen dijk, waar de bezetting er onder aanvoering van Marnix en Hohenlohe in slaagde, den vijand terug te drijven. Maar wat gebeurde er nu. In plaats van de vruchten der overwinning volledig te plukken, snelden beide opperbevelhebbers naar de stad om aldaar een nog niet volledig behaalde triumph te vieren. Hohenlohe deed dit op zijne wijze, door een groot feestmaal aan te richten, waarbij vele vrienden, maar vooral vele vriendinnen aanzaten. Onder den roes der feestvreugde schalde op eens het bericht, dat de vijand zich hersteld had — voornamelijk het krachtig initiatief van den Italiaanschen Kolonel *Capizucca* had hiertoe bijgedragen — en dat het geheele leger terug gedreven was. Was het wonder dat onder zulke omstandigheden het beleg niet in het voordeel der Antwerpenaren kon afloopen en dat Marnix bij de

overgaaf afstand moest doen van zijn wensch om geloofsvrijheid te verkrijgen? Ook de twee andere vragen werden niet ingewilligd. De citadel werd niet geslecht en de vreemde Spaansche bezetting zou in de veroverde stad blijven. S. VAN PRAAG.

HAYER.

MEN onderscheidt bij haver vier soorten. „Naakte haver”, Gewone of Pluim, Troshaver en Korte. Van iedere soort worden een enorm groot aantal verscheidenheden verbouwd. Hier te lande spreekt men in hoofdzaak van Zwarte en Witte haver, beide „Pluim-havers”. De meest bekende zwarte is de Groningsche Presidentshaver, terwijl van de witte in hoofdzaak de Probestier naam gemaakt heeft. Als men nu nagaat, dat van vele variëteiten nog bovendien veredelingen verkregen zijn, dan kan men begrijpen dat er om zoo te zeggen gesproken kan worden van een aparte „haverstudie”.

Daar kruisbestuiving zeer weinig voorkomt, bestaat er weinig gevaar voor ontarding.

De haver wordt vroeg in het voorjaar gezaaid; ongeveer drie Hectoliter per H.A. en in Juli of Augustus geoogst. Hij levert op de betere gronden wel tachtig of negentig mud per H.A., op zandgronden is men tevreden met veertig of vijftig mud, terwijl het gewicht aan stroo drie tot vijfduizend kilo bedraagt.

De haver bloeit meestal laat op den dag; het vorige jaar nam ik de bloei 's avonds zeven uur waar. Het was geheel windstil en ongeveer alle bloemen op der geheelen akker bloeiden tegelijk. Daar het stuifmeel van dezelfde bloem de stamper bevrucht, is het weer niet van zoo'n invloed als bij de rogge, waar door kruisbestuiving meer korrels worden verkregen.

Men gebruikt dit graan zeer veel als dekvrucht van grassen en klavers bij den aanleg van weiden of groenvoeder en op het hooge zand wordt hij dikwijls vóór de rijpheid mede gehooïd om als veevoeder te dienen. Het stroo is als zoodanig beter dan dat van tarwe en rogge.

Het zaad wordt gebruikt als veevoeder en er bestaat geen graan dat daarvoor beter geschikt is. Vooral de paarden zijn er zeer dankbaar voor en ook bij melkvee is het uitstekend. Het is gemakkelijk verteerbaar, slechts voor oude paarden en zeer jonge verdient het aanbeveling de korrels machinaal te kneuzen. De kwaliteit beoordeelt men in hoofdzaak naar de dikte der bast, die zeer sterk uiteen kan loopen.

Ook voor menschen wordt de haver in groote hoeveelheden verbouwd. Nadat het graan gekiemd is, wordt het gedroogd en gepeld en levert dan havermout. In Noorwegen pelt men het en wordt er brood van gebakken dat uitstekend voedzaam en gemakkelijk verteerbaar is. Tenslotte brouwen de Engelschen er het bekende smakelijke bier van. De haver voor dit laatste

doel moet een zware, dikke korrel hebben. In hoofdzaak wordt deze op de beste kleigronden der Deensche eilanden verbouwd en dan voor flinke prijzen naar Engeland verkocht. Ook de bekende havergort is een waardevol product van dezen verbouw.

Het zou ons te ver voeren hier na te gaan welke gevaren dit graan in de cultuur bedreigen. Moeder Natuur is rechtvaardig en zondert dit kind niet uit. Vooral enkele zwammen zijn soms zeer schadelijk. Zeer typisch is de z.g. stuifbrand. De pluim draagt tusschen de kalfjes een groote hoeveelheid donker poeder dat gemakkelijk verstuift. Dit poeder bestaat uit de sporen van een uiterst schadelijke zwam. Men heeft door uitgebreide onderzoekingen en vele proefnemingen wel middelen gevonden die het kwaad eenigszins kunnen weren doch deze middelen zijn meestal nogal kostbaar. Het radicaalste middel is wel steeds te zorgen voor zuiver zaaizaad en een goeden akker.

B.

OM EN BIJ DEN OORLOG.

(Vervolg van blad. 499.)

Een idioot jongetje, kauwend op een stuk brood; een akelige grijnslach, als ik het woord tot hem richt.

„Il n'est pas très bien, monsieur, un peu toqué, savez-vous; il ne comprendrien de nos malheurs”, zegt eene vrouw, blijkbaar zijn moeder, en zij vertelt hortend en stootend, dat haar man een winkel had in Visé, een goed beklante zaak, dat hij ruimschoots geld verdiende, zoodat hun arm, onnoozel wicht later, als zij er eenmaal niet meer zouden zijn, nooit in een of ander gesticht het genadebrood zou behoeven te eten, dat ze hem genoeg zouden kunnen nalaten om onverzorgd te leven en nu niets... niets meer, mijnheer... wat, wat moet er in Godsnaam van hem worden, het arme schaap — een luid gesnik, terwijl de kleine rustig onbekommerd voortkauwt op de homp brood.

In een ander vertrek een acht-tal vrouwen, blijkbaar volgens hunne houding, hun spraak, van beteren stand dan de meeste harer lotgenooten.

Een dezer wanhopig schokschouderend snikkend, telkens en telkens drukkend haar lippen op klein, was-bleek gezichtje van pasgeboren wicht in wollen doek gewikkeld.

Stil, niet durvende haar aanspreken die blijkbaar zoo diep bedroefde, zwaar getroffen vrouw, wend ik mijn vragenden blik naar de anderen.

De oudste harer, een zestigjarige, wenkt mij met even ter zijde geworpen hoofd, haar te volgen in een hoek der kamer. Ik vlei mij naast haar neder op het stroo, want stoelen zijn er niet.

„Ik moet het u vertellen, mijnheer, begint ze, 't is me een behoefte er over te spreken, want het is toch zóó gemeen, zoo beestachtig wat die canailles haar hebben gedaan, mijn dochter, mijnheer, die daar met dat kindje... 't is dood, zowat een uur geleden gestorven”.

„Arme vrouw”.

„Ja maar dat is het ergste niet”.

„Hoe kan het dan nog erger zijn?”

„'t Is hun eenige, nooit andere kinderen gehad en ze waren al zes jaar getrouwd en toch allebei flinke menschen, haar man ook, een groote sterke kerel.

„Zij hadden er allebei veel verdriet van; vooral hij, een entrepreneur: hij verdiende veel geld, maar wat had hij er eigenlijk aan, zei hij altijd, voor wie werkte hij eigenlijk zoo hard, als ze toch geen kinderen zouden krijgen: hij was er dikwijls beroerd onder, maar eens op een dag kwam hij bij mij, zoo blij, zoo vroolijk als ik hem nog nooit had gezien; hij lachte als een gek en toen zei hij: „moeder 't is zoo, de dokter heeft het gezegd”.

„Zóó, m'n jongen, van harte geluk, dat is de eerste; nu zullen de anderen wel volgen.”

„Ik hoop het moeder, ik hoop het hoe meer hoe liever, maar ik ben al dolblij met dat ééne, nu weet ik ten minste, waarvoor ik werk en... als het nu nog een jongen mocht zijn...”

„'t Is een jongen geweest, een flinke, ferme jongen, maar 't is een zware bevalling geweest; de dokter heeft het haar man wel niet ronduit gezegd, maar toch wel zoo wat te kennen gegeven, dat de kans om nog meer kinderen te krijgen niet groot was.

Veel trok hij er zich niet van aan; hij had immers nu een kind, een jongen, een naamdrager, die later zijn plaats zou innemen — hij zou nu nog eens zoo hard werken en nu... daar ligt het... dood in haar armen”.

„Verschrikkelijk... hoe oud is het geworden?”

„Drie weken, mijnheer; net een week geboren voordat die ellendingen, ces misérables, bij ons kwamen; haar zog is toen direkt gaan verminderen, zeker van de schrik en andere melk kon het wicht nog niet verdragen en dan die avond van gisteren... die heeft het em gedaan.

Foto R. Tepe.

GEWONE HAYER.

Foto R. Tefé.

HAVER. HET OPLADEN VAN HAVER IN HET VELD.

„Nu kent u haar verdriet, nu weet u waarom ze zoo huilt, maar „hij”, wat zal „hij” doen, als hij het hoort, die begaat een ongeluk, die vermoordt den een of anderen Pruis, daar ben ik zeker van; ik ken hem, 't is een driftkop; gelukkig eigenlijk, dat wij het hem niet kunnen schrijven; we weten niet waar hij is, of ze hem naar Aken hebben gebracht of ze hem in Visé aan het werk hebben gezet; we weten niks, niks van hem — hij kan wel dood zijn — en wat zal er dan met haar gebeuren — ze wordt gek, stapelgek; ze waren zoo dol gelukkig samen.”

Ik ben heengegaan; ik heb die treurende moeder met het lijkje van haar eenig kind in haar arm niet durven aanzien.

Buiten op straat heb ik ontmoet den graaf de Geloës, den burger-vader van het welvarend Maasdorp.

Aan mijn verzoek ook een bezoek te mogen brengen aan de vluchtelingen, die in zijn prachtig, weelderig kasteel gastvrijheid hebben gevonden, wordt met de meeste welwillendheid voldaan.

Daar heb ik gezien de serres, de schuren, de remises, tal van kamers, allen gemetamorphoseerd in slaapvertrekken voor ruim tweehonderd dier ongelukkigen.

Voor het tuinhuis een compacte menigte van vrouwen en kinderen.

Achter het venster reikt de dochter van den kasteelbewoner, bijgestaan door haren echtgenoot, den graaf van Liedekerke, aan allen de door hun gevraagde kleeren, haastig door liefdadige menschen en instellingen uit alle omliggende streken hierheen gezonden.

Velen, die smeeken om een paar schoenen; op hunne pantoffels zijn zij gevluht; anderen, warme jakjes en borstrokken: hun borst was slechts met hemd en blouse bedekt: kousen, ondergoed, rokken, hoeden, welke uit het raam worden gegeven in de uitgestrekte handen.

Plots valt mijn oog op ongeveer twaalfjarig knaapje: een te lange versleten jas boven een gelapte rafelbroek, die plooiig neervalt op kapotte puntgekrulde schoenen; hij vraagt een pet, hij had den zijnen niet kunnen vinden en hij had geen tijd gehad er lang naar te zoeken.

In zijn hand, vast omklemd, een vermolmd rond lijstje.

„Wat heb je daar?”

„Het portret van mijn vader, het eenige, wat ik heb kunnen meenemen”.

„Mag ik het eens zien?”

„Jawel mijnheer” en het steeds vast in zijne vingers houdend, toont hij mij achter goor, vlekkerig glas de verbleekte fotografie van een arbeider op z'n Zondags.

„En waar is je vader, ventje?”

„Fusillé par ces cochons” en vurige haat bliksemt in de schitterende oogen.

Een oogenblik een diep stilzwijgen.

„En... je moeder?”

„Die is al vier jaar dood”.

Ik vind geen woorden, welke ik nog tot dat kind zou kunnen spreken.

Een andere jongen, die met druk gebaar wijst op zijn hemdsmouwen.

„Wat wil je”, vraagt hun de geefster der kleeren.

Hij legt den vinger op den mond, terwijl zijn hoofd ontkennend schudt, hij kan niet spreken, hij is doofstom.

„Dat?” terwijl zij hem een jas toont.

Een tevreden lach met bevestigenden knik.

In het onmetelijk park op een bank voor groot, rond rozenperk, een vrouw met twee huilende kleine kinderen, de oudste schreeuwend, krijschend „Maman” „Maman”. Te vergeefs haar verzekeren met sussende stem, dat zij zich maar stil moet houden, dat Maman wel gauw zal komen, te vergeefs haar zacht streelen over het hoofdje, te vergeefs haar heen en weer schommelen der kleine op haar knieën, harder, luider de kreten „Maman”, „Maman”, terwijl de beentjes spartelen om zich los te wringen uit haar armen.

Onwillekeurig blijf ik staan voor dit groepje.

„Pauvres petits”, zegt me de vrouw met meelijdend terzij geworpen hoofd: ze hebben hun moeder verloren.

„Kan ik u soms van dienst zijn, wil ik ze gaan zoeken, als u me maar haar naam zegt, dan zal ik wel vragen”.

„Die weet ik zelf niet, mijnheer en zij, de kinderen kunnen het ons ook niet zeggen: die zijn nog te jong, ze kunnen nog niet spreken”.

„Hoe zijn ze dan hier gekomen?”

„Dat weet ik ook niet; ik heb ze straks heel alleen gevonden en ze toen maar opgenomen met de gedachte, dat de moeder ze weldra zou komen halen, maar nu zit ik al een paar uur hier; ik heb aan iedere vrouw, die voorbijkwam gevraagd of zij ze niet kende, maar niemand, niemand, die zich herinnert ze ooit te hebben gezien.

Enkele uren later, als ik weer deze plaats voorbijschrijd een andere vrouw met de thans slapende wichten op haar schoot.

„Ze zullen blij zijn, dat ze u eindelijk weer gevonden hebben”.

„Wat bedoelt u, mijnheer?”

„Bent u dan niet de moeder?”

„Neen, mijnheer”.

„Kent u ze ook niet?”

„Neen”.

Later zijn beide kinderen naar Maastricht gebracht, zonder dat men er in geslaagd is, de moeder te vinden.

Op andere bank een andere vrouw met klein zacht kreunend kindje in haar arm, dat zij wiegend en neuriend in slaap tracht te sussen.

Als ik mijn blik sla op het verschrompeld tanig gezichtje voegt ze mij zachtkens toe: „'t is ziek mijnheer, erg ziek, ik vrees het ergste en 't was anders zoo'n flink, gezond kind. Maar wij zijn vier dagen opgesloten geweest in een vochtige kelder — u begrijpt, daar kon het nog niet tegen.

Foto R. Tefé.

HAVER. VAN HET VELD NAAR HUIS.

Ik heb aan enkelen, blijkbaar de meest armoedigen, medegedeeld, dat zij naar Holland konden gaan, dat tal van groote hotels in onze badplaatsen welwillend hunne nu toch leegstaande kamers ter hunner beschikking hadden gesteld, dat zij daar ongetwijfeld bedden zouden hebben om te slapen, terwijl velen hier met hunne kleine kinderen de nachten op stroo moesten doorbrengen. Ze weigerden; zij waren hier korter bij hunne mannen; ze hadden hier meer kans dezen terug te zien.

Enkele der tragische gevallen uit de onnoemelijk velen.

Ik ben vervolgens geweest in de Zinkwitfabriek.

Ook hier die ellende, die tranen, die weklachten, die wanhoop. Ook hier hebben honderden huisvesting gevonden in de cantine, in de kamers, in de loodsen der fabriek, terwijl de werklieden zelve wedijverden in het verlenen van bijstand aan de zoo zwaar beproefden.

Driemaal daags wordt hier aan ruim driehonderd vluchtelingen versterkende maaltijden verstrekt.

Nog honderden, die vriendelijke gastvrije opname hebben gevonden bij de zusters Ursulinen, in 't Retraitenhuis, bij de zusters Franciscanen, bij tal van particulieren.

Eysden, het kleine Eysden, het eenvoudige dorp aan den versten uithoek van ons land, zal ten eeuwige dage met trots mogen herdenken het grootsch, edel, menschlievend hulpbetoon aan duizenden van alles beroofde bannelingen gegeven.

Mr. L. H. J. LAMBERTS HURRELBRINCK.

Dendermonde en het lied der vier Heemskinderen.

ZOOALS men weet, is het eenige maanden geleden nog bloeiende Vlaamsche stadje Dendermonde, een plaats van ruim 20,000 inwoners, door de Duitschers totaal verwoest. Welk een schrille tegenstelling bieden die thans slechts door soldaten bevolkte puinhoopen met de Vlaamsche leute, die er zoo vaak geheerscht heeft in deze stad, als in zoovele andere Vlaamsche steden, vooral op den stedelijken feestdag, als de „omwegang” door de straten trok.

In de meeste steden mag bij dien omwegang een bepaalde figuur niet ontbreken, die onder 't zingen van een toepasselijk lied in den stoet wordt medege dragen. Bekend is de Reus, soms vergezeld van de Reuzin, een pop van reusachtige afmetingen,

die in den stoet wordt rondgevoerd, onder 't zingen van het lied
Als de groote klokke luyd
de Reuze komt uyt, enz.

In vele plaatsen van Brabant en Vlaanderen is de Reus de populaire ommegangsfiguur en zelfs te Cassel, in Fransch-Vlaanderen, mogen — zooals wij op een zwerftocht in die streken hebben opgemerkt — de Reus en het Reuzelied zich nog steeds in een groote populariteit verheugen.

In enkele andere plaatsen is het Ros Beyaert 1) met de vier Heemskinderen een der geliefkoosde voorstellingen uit den optocht. Zoo bleek ons, toen wij voor ruim een jaar het thans zoo zwaar geteisterde Mechelen bezochten, om er Jef Denijn zijn heerlijk — thans vernield — klokkenspel te hooren bespelen, dat den vorigen dag in de processie ter eere van O. L. Vrouwe van Hanswijk het ros Beyaert mede rondgevoerd was.

Maar voornamelijk te Dendermonde heeft — of laten wij liever zeggen: had — het ros Beyaert burgerrecht gekregen, en het volgende ommegangsliedeken was er ontstaan: 2)

't Ros Beyaerd doet syn ronde
In de stad van Dendermonde;
Die van Aelst die zijn zoo kwaed 3)
Omdat hier 't Ros Beyaerd gaet.

De vier Aymons kinderen jent 4)
Met blancken sweirt in d'handt,
Ziet ze rijden: 't zijn de schoonste al van ons landt. 5)

't Ros Beyaerd hoog verheven
Hij is in het vuer gebleven.....
Ziet 't Ros Beyaerd hoog verheven,
Ziet 't Ros Beyaerd zeer charmant.

Alleen de nog — of tot voor eenige weken — bestaande corporatie der *Pynders* (stukwerkers) had het recht in den omwegang het paard rond te dragen. Onder het met linnen omspannen dier gedoken, voerden zij dit met zijn vier ridders, gewoonlijk vier broeders, op hun schouders door de stad.

De sage der vier Heemskinderen of Reinout van Montelbaan, een der Karel-romans, die in het Middelnederlandsch is vertaald en waarvan ons ongeveer 2000 verzen zijn overgebleven, is in de Nederlanden zeer populair geweest. Het gedicht bevat de geschiedenis van de vier zonen van Aymon of Heimo: Ritsaart, Adelaart, Writsaart en Reinout en van hun tooverpaard Beyaert, dat hen steeds in den zwaren strijd tegen hunne vijanden uit alle gevaar redt.

Hoe komt het nu, dat de herinnering aan 't Ros Beyaert in Dendermonde voornamelijk is blijven voortleven, terwijl toch de sage naar het Fransch is bewerkt? Het wordt reeds minder zonderling als we prof. te Winkel's woorden lezen: „De sage der vier Heemskinderen is echt Belgisch en behoort thuis in het Ardennenwoud — dit in den uitgestreken zin genomen.”

In een Dendermondsch weekblad van het jaar 1835 wijst de dichter Prudens van Duyse — wiens bronzen standbeeld de Vlasmarkt te Dendermonde siert (of sierde) — op de uitgave van den volksroman, die in de 17e eeuw te Antwerpen is verschenen, een prozabewerking, waarin in den aanvang wordt gesproken over „Aymon grave van Dordoen”, terwijl aan het slot van „Dormonde” wordt gesproken. Als men nu bedenkt, dat Sanderus (in zijn *Flandria illustrata*) zegt, dat Dendermonde waarschijnlijk vóór den tijd van Karel de Groote bestond, dan is er veel te zeggen voor de veronderstelling, dat „Dordoen” en „Dormonde” bedorven lezingen zijn van Dendermonde of Dendermonde. De sage der vier Heemskinderen zou dus te Dendermonde thuis behooren.

Ten slotte wijzen wij nog even op een ander ook in ons land niet geheel onbekend Dendermondsch liedeken, welks aanvangregels luiden:

„Willen wij, willen wij
't haesken jagen door de hei?” 5)

Het zal lang duren, eer deze liederen weer worden gezongen op de plek, waar kort geleden nog Dendermonde stond.

L.

1) 't Ros Beyaert, van het Fransche Cheval Bayart. Het laatlatijnsche bayardus beteekent roodbruin paard, vos. Het werd de eigennaam van het paard der vier Heemskinderen.

2) Dit lied is o. a. opgenomen in den Ilen Bundel van het Nederlandsch Volksliederenboek, uitgegeven door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, waarnaar wij belangstellende lezers voor de muziek verwijzen: de mooie bewerking der melodie is van Röntgen en ontleend aan diens bewerkingen van Oud-Nederlandsche Volksliederen, 2e bundel, No. 24. A. A. Noske, Middelburg.

3) Hier wordt bedoeld op de veete tusschen de bewoners van Dendermonde en die van Aalst, een veete, als meer tusschen naburige steden bestond en nog wel bestaat.

4) vlug, aardig.

5) Eveneens opgenomen in het onder 2) genoemde Volksliederenboek (Bundel I.)

Foto Ver. Foto-Bureaux.

DE DUITSCHERS IN HET DICHT BIJ DE BELGISCHE GRENZEN
GELEGEN STADJE ST. AMAND.
OP DEN ACHTERGROND DE TOREN EN POORT DER ABDIJ.